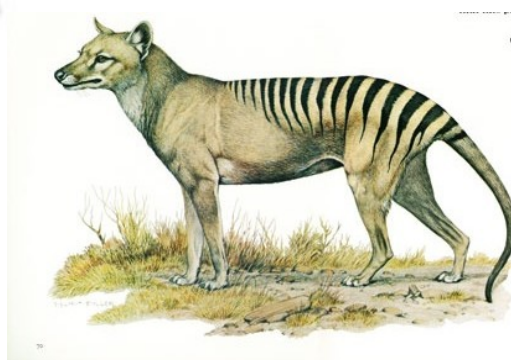

CITESOVÉ EVERGREENY

O ČEM SE MLUVÍ

*aneb aktuální
chovatelské výzvy*

**SBORNÍK ZE 7. ROČNÍKU SEMINÁŘE K PROBLEMATICE
CITES**

Bohuslavice, 22. a 23. června 2016

ORGANIZÁTOR SEMINÁŘE:

AOPK ČR, oddělení mezinárodní spolupráce

MÍSTO KONÁNÍ:

Penzion Hospodářský dvůr Bohuslavice, Bohuslavice 10, 588 56 Telč

DATUM KONÁNÍ:

22. a 23. června 2016

Seminář „CITESové evergreeny“ je každoročně organizován Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR (vědecký orgán CITES) za účelem řešení dlouhodobě diskutovaných témat v oblasti Úmluvy o mezinárodním obchodu volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (CITES) v rámci širší odborné veřejnosti.

POŘADATELÉ:

Ing. Silvie Ucová

RNDr. Jindřiška Jelínková, Ph.D.

Mgr. Barbora Kaminiecká

Mgr. Jana Hrdá

Mgr. Jakub Makal

a členové Odborné skupiny pro CITES při AOPK ČR

FINANČNÍ ZAJIŠTĚNÍ:

Ministerstvo životního prostředí

Ministerstvo životního prostředí
České republiky

ÚVOD

Cílem 7. ročníku semináře CITESové evergreeny bylo zaměřit pozornost na význam chovu v lidské péči u několika vybraných druhů, o kterých se v současné době v této souvislosti často hovoří. Na programu semináře s podtitulem „**O čem se mluví aneb aktuální chovatelské výzvy**“ byly prezentace týkající se pěti vybraných druhů příp. taxonů. Každý z vybraných druhů byl do jisté míry specifický, význam jeho chovu tedy také.

Možná budeme zanedlouho jednou z mála zemí, které bude zapůjčena panda velká (*Ailuropoda melanoleuca*). Jak a kde se pandy odchovávají, v jakých počtech, jaká je vlastně strategie chovu tohoto druhu v lidské péči? Co je příčinou ohrožení zmiňovaného vlajkového druhu v přírodě a jak je to s jejím navrácením do přírody? Jak je to s ochranou pand a jejich biotopů? Na tyto otázky přinesly odpověď prezentace J. Suchomela a J. Vokurkové.

Zamyšlení nad dvěma unikátními tasmánskými druhy přednesl J. Plesník. Prvním byl ďábel medvědovitý (*Sarcophilus harrisii*) a jeho ohrožení způsobené přenosnou formou rakoviny. Druhým, již vyhynulým druhem, byl vakovlk (*Thylacinus cynocephalus*). V jeho případě se již samozřejmě nehovořilo o chovu v lidské péči, ale o možnostech soudobé genetiky rekonstruovat tento druh a také o etických otázkách s tím souvisejících.

Papoušek žako (*Psittacus erithacus*) byl posledním druhem, kterému jsme se na semináři věnovali. Žako nepochybně nepatří mezi tak ohrožené druhy, jako jsou ty výše uvedené. Na druhou stranu jsou jeho populace výrazně ohroženy odchytom jedinců pro mezinárodní obchod – tedy pro chov v lidské péči. Význam jeho chovu na semináři nebyl bohužel detailně přiblížen, neboť původní přednášející M. Smrček se ze závažných osobních důvodů nemohl semináře zúčastnit. S. Ucová představila argumenty, proč je žako navrhován na letošní 17. Konferenci smluvních stran CITES (Johannesburg, podzim 2016) pro přeřazení z přílohy CITES II do I a jaké by byly případně následné dopady na chovatele, co se týče legislativy CITES. Zajímavou prezentaci k nelegálnímu obchodu s videozáznamy z realizací zadržených pašeráků žaků přednesla J. Kufnerová.

Na programu semináře měla být prezentace R. Vodičky k chovu kytovců, bohužel tato prezentace také neproběhla. Náhradou za tento výpadek byla puštěna dvě videa – jedno k chovu pand v Číně, druhé byl dokument zaměřený na výzkum rakoviny u ďáblů medvědovitých.

Do Bohuslavic přijelo 27 hostů – především pracovníků v ochraně přírody, zoologů ze zoologických zahrad a zástupců z vysokých škol. V závěru semináře pozval ředitel Zoo Liberec David Nejedlo účastníky na plánovanou konferenci TBCC, která se uskuteční ve dnech 8. a 9.11. 2016 na ČZU (<http://tbcc.ftz.czu.cz/>).

CITESové evergreeny

7. ročník semináře k problematice CITES letos s podtitulem

O čem se mluví

aneb aktuální chovatelské výzvy

Pořádá:	Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Vědecký orgán CITES kontakt: 724 177 677, silvie.ucova@nature.cz
Datum:	22.6. – 23.6. 2016
Místo konání:	Penzion Hospodářský dvůr, Bohuslavice u Telče
Začátek semináře:	22.6. ve 13:30 hod.
Konec semináře:	23.6. ve 13:00 hod.

Program

středa 22.6.

12:00 – 12:30 registrace, ubytování

12:30 – 13:30 oběd

13:30 – 14:00	Úvodní slovo, cíl semináře	Silvie Ucová AOPK ČR
14:00 – 15:30	Panda velká - symbol ochrany přírody v novém tisíciletí <i>Budou prezentovány informace o aktuálních poznatcích z biologie, o rozšíření a vývoji populací v přírodě, dále pak o chovu v zajetí a případné reintrodukci do přírody. Zmíněny budou rovněž faktory ohrožující volně žijící populace a další vyhlídky pandy do budoucnosti. Opomenut nebude ani pohled do historie rozšíření pand a začátků chovu v zajetí.</i>	Josef Suchomel MENDELU
15:30 – 16:00	Panda velká - symbol Číny <i>Fotodokumentace některých chovatelských zařízení v Číně. Způsob chovu a odchovu pand velkých v těchto stanicích.</i>	Jitka Vokurková ZOO Olomouc

16:00 – 16:30 přestávka na občerstvení

16:30 – 18:00	Velcí masožraví vačnatci: dobré i špatné zprávy <i>Ďábel medvědovitý čelí přenosné rakovině tváře. Otázkou je,</i>	Jan Plesník AOPK ČR
---------------	--	------------------------

	<i>zda se podaří včas vyvinout očkovací látku a vytvořit životaschopnou záložní populaci či populace. Kouzla soudobé genetiky a vyhubený vakovlk: má to vůbec smysl?</i>	
18:00 – 18:30	Veterinářem v manéži, aneb jak se žije zvířatům v cirkuse <i>Prezentace seznámí posluchače se současnou situací welfare vybraných chovaných zvířat v cirkusech a s úlohou veterináře při řešení zdravotních problémů.</i>	Dušan Usvald veterinář
18:30 – 19:30	večeře formou rautu	
čtvrtek 23.6.		
08:30 – 08:50	Návrh na přeřazení žaka šedého z CITES II do CITES I <i>Stručné představení návrhu Gabunu na konferenci smluvních stran CITES (Johannesburg, podzim 2016) k přeřazení žaka šedého do přílohy CITES I. Splňuje žako kritéria pro zařazení mezi druhy přímo hrožené obchodem?</i>	Silvie Ucová AOPK ČR
08:50 – 09:10	Mezinárodní obchod s žakem šedým a jeho právní aspekty <i>Představen bude vývoj globálního mezinárodního obchodu s žakem šedým a jeho regulace prostřednictvím CITES a dalších právních nástrojů. Dále budou shrnuty právní podmínky chovu a komerčního nakládání s žakem šedým nyní a po případném přeřazení do přílohy CITES I.</i>	Silvie Ucová AOPK ČR Ondřej Klouček MŽP
09:10 – 09:30	Nelegální obchod s papoušky žako <i>Budou popsány nejčastější způsoby porušování pravidel CITES při obchodování s papoušky žako a popsány případy týkající se ČR a EU.</i>	Jitka Kufnerová ČIŽP
09:30 – 10:30	Žako – otázky kolem jeho chovu <i>Papoušek šedý – žako – je nejoblíbenějším velkým papouškem u chovatelů celého světa. Je jeho chov vedený vždy správným směrem?</i>	Martin Smrček ZOO Praha
10:30 – 11:00	přestávka na občerstvení	
11:00 – 12:00	Chov kytovců v lidské péči <i>Jak vypadá chov kytovců v lidské péči? Jsou naplňovány jejich životní nároky? Jak má vypadat zařízení pro jejich chov? Odkud pocházejí delfini z evropských delfinárií?</i>	Roman Vodička ZOO Praha
12:00 – 13:00	Závěrečná debata, ukončení semináře	

Panda velká – symbol ochrany přírody v novém tisíciletí

JOSEF SUCHOMEL

Ústav zoologie, rybářství, hydrobiologie a včelařství, AF, MENDELU

Panda velká je stálým ochránářským evergreenem. Současné vědecké poznatky rozporují původní představy o její nedostatečné adaptaci na změny životního prostředí, evoluční „slepé uličce“ ve vztahu k závislosti na bambusu a nedostatečné a špatné rozmnožovací schopnosti v přírodě i v zajetí. Nové poznatky o chování pand (chemická a akustická komunikace, behaviorální projevy při páření atd.), aplikované do chovatelských programů, vedly od konce 90. let k obratu v úspěšnosti chovu (úmrtnost mláďat poklesla o více jak 90%) a počet pand v zajetí tak neustále roste (164 v r. 2003, 425 v r. 2015). Proto se dnes chovný program zaměřuje více na kvalitu (genetická různorodost, snižování inbreedingu) než na kvantitu. Ochrana pand i jejich biotopů ve volné přírodě pak dnes vychází z nejnovějších poznatků a metod (dálkový průzkum země, predikční matematické modely vývoje habitatů, nové sčítací metody na základě analýzy DNA ze srsti a z trusu atd.), které přinášejí mnohem přesnější údaje o kvalitě habitatů i početnosti populace. Umožnily např. zohlednit dříve opomíjené faktory při hodnocení kvality biotopů (př. věková struktura bambusu) a zvýšit odhad počtu volně žijících pand na dvojnásobek. Díky ochránářským opatřením dnes vzrostl počet pand v přírodě za poslední desetiletí o 17% (na více jak 1800 ex.). Přetrvávající hrozbou ale zůstává fragmentace a ztráta stanovišť a na významu nabývá klimatické změna, která podle predikčních modelů může vést ke ztrátě až 60% biotopů a ke změnám vertikálního i horizontálního gradientu rozšíření pand. Vzhledem k politice čínské vlády a neutuchajícímu zájmu veřejnosti o ochranu a zachování druhu, je ale budoucnost pandy velké v nejbližších desetiletích přinejmenším nadějná.

Panda velká – symbol Číny

JITKA VOKURKOVÁ

Zoologická zahrada Olomouc

Prezentace byla vytvořena jako přehled fotodokumentace ze tří chovatelských zařízení zabývajících se chovem pandy velké přímo v Číně. Prvním, nejznámějším je výzkumné a chovné centrum ve Wolongu. Toto centrum fungovalo od roku 1980 a jeho činnost byla díky rozsáhlému zemětřesení ukončena v roce 2008. Nacházelo se na okraji rezervace Wolong, kde pandy žijí ve volné přírodě. Rezervace na 200 000ha funguje od roku 1964. Nové centrum bylo vybudováno poblíž města Gengda a bylo otevřeno v letošním roce. Dalším velmi dobře pracujícím centrem pro chov a výzkum pandy velké i červené je ve městě Chengdu. Centrum bylo otevřeno v roce 1987 a je tu i na velmi vysoké úrovni marketing, vzdělávání návštěvníků a propagace těchto

nádherných zvířat. Posledním prezentovaným místem zabývajícím se chovem pand je Zoo Peking. Tady se zabývají chovem pouze k expozičním účelům. Zoo je volně přístupná všem návštěvníkům a je také velmi navštěvovaná. Ve všech těchto místech bylo o zvířata dobře postaráno a odchovy přirozené i umělé velmi úspěšné. Prezentována byla také jedna lokalita, kam pandy velké v některých částech roku, kdy není oblast přesycena turisty, docházejí a vyhledávají bambus. Jiuzhaigou nature reserve je údolí plné kaňonů, vodopádů a jezírek s nádherně průsvitně blankytně modrou vodou, která by se dala přirovnat k Plitvickým jezerům.

Velcí masožraví vačnatci: dobré i špatné zprávy

JAN PLESNÍK

oddělení mezinárodní spolupráce, AOPK ČR

Ďábel medvědovitý (*Sarcophilus harrisii*), vačnatec dosahující délky 50 – 80 cm a hmotnosti 4,5 – 12 kg, byl po příjezdu Evropanů do Tasmánie pronásledován jako predátor živící se drůbeží a jehňaty. V důsledku výrazného poklesu početnosti byl ďábel od r. 1941 chráněn. Začátkem 90. let 20. století dosahovala jeho početnost podle různých údajů 150 000 – 300 000 jedinců. V r. 1996 byla poprvé u volně žijící populace ďábla zaznamenána přenosná forma rakoviny, infekční nádorové onemocnění tváře (DFTD, někdy DFTI). Choroba se projevuje vznikem velkých nádorů na tváři, zejména u tlamy a čenichu, ale i na krku, které ďáblu znemožní přijímat potravu. Smrt proto nastává do tří až šesti měsíců vyhladověním zvířete. Je nepochybné, že se choroba mezi ďábly šíří rvačkami o potravu, prostor či o samice. Závažná nemoc vedla k drastickému snížení početnosti ďáblů. Pokles početnosti dosáhl v postižených oblastech (80 % areálu rozšíření) až 95 %. V r. 2015 se celková početnost druhu ve volné přírodě odhadovala pouze na 10 000 – 20 000 exemplářů: pokud by šíření DFTD pokračovalo stejným tempem jako dosud, druh do 20 – 30 let vyhyne. Postupy snažící se zachránit ďábla zahrnují (1) vývoj očkovací látky – vakcína od podzimu 2015 ověřována v NP Narawntapu (2) vytvoření zdravých záložních populací ve volné přírodě (Maria Island leden 2016 90 jedinců) (3) chov v lidské péči (500 jedinců ve 20 chovných zařízeních v Austrálii včetně Tasmánie, zoo Kodaň, Wellington, Auckland, San Diego a Albuquerque, v jedné Zoo Praha). Na konci r. 2015 byl u ďáblů objeven druhý typ přenosné rakoviny tváře DFT2, který se vyznačuje mnohem nižší úmrtností.

Vakouk (*Thylacinus cynocephalus*) byl podstatně větší než ďábel medvědovitý (délka těla 150 – 190 cm, hmotnost 20 – 30 kg) a osídloval v Tasmánii otevřenou krajinu. I když novější poznatky naznačují, že mohl ulovit nanejvýš středně velké vačnatce, byl bílými osadníky pronásledován jako škůdce. Poslední prokazatelný zástřel pochází z května 1930, vůbec poslední jedinec uhynul v Zoo Hobart v září 1936. Od r. 1936 hlášeno více než 4 000 údajných pozorování

vakovlka v přírodě, poslední z poloviny května 2016. V r. 1999 zahájilo Australské muzeum v Sydney pokus rekonstruovat vakovlka soudobými postupy z dochovaného biologického materiálu, v r. 2005 projekt skončil neúspěchem. V r. 2015 vložili Seymour Walbert a Julia Svenmakerová z Melbournské univerzity geny z kosti vakovlka do genotypu živého dábla medvědovitého: někdy se proto hovoří o „zmrtevýchvstání druhu“ (obdoba mamut v. recentní slon indický, Washington, D.C.). I kdyby se vakovlka nakonec podařilo v budoucnosti naklonovat, zůstává i v tomto případě řada nezodpovězených otázek.

Návrh na přeřazení žaka šedého z CITES II do CITES I

SILVIE UCOVÁ

oddělení mezinárodní spolupráce, AOPK ČR

Mezinárodní svaz ochrany přírody (IUCN) zařadil již v roce 2012 papouška žako (*Psittacus erithacus*) na seznam ohrožených druhů na základě značné úrovně mezinárodního obchodu s jedinci z volné přírody a také vzhledem k rozsáhlému úbytku jeho přirozeného prostředí. Žako obývá nížinné vlhké lesy západní a střední Afriky. Uvádí se, že za posledních téměř 50 let ubylo v Kamerunu 50% těchto ptáků. Ghana uvádí pokles populace dokonce o 90 - 99% během 25ti let. V řadě dalších areálových států je papoušek žako extrémně vzácný či dokonce lokálně vyhubený. V současné době je žako zařazený v příloze II Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES). Z výše uvedených důvodů navrhuje Gabun zařazení žaka do přílohy I, což by v současné době významně omezilo obchod s těmito papoušky z Afriky. Návrh se týká jak papouška žako velkého (*Psittacus erithacus erithacus*), tak papouška žako liberijského (*Psittacus erithacus timneh*), CITES bere stále tyto dva taxony jako jeden druh. Mimo řadu afrických států tento návrh podporují také USA a EU (včetně ČR). Podle dostupných informací žako splňuje kritéria pro zařazení do přílohy CITES I.

Mezinárodní obchod s žakem šedým a jeho právní aspekty

SILVIE UCOVÁ (1), ONDŘEJ KLOUČEK (2)

(1) oddělení mezinárodní spolupráce, AOPK ČR, (2) oddělení mezinárodních úmluv, MŽP

Díky jeho popularitě jako domácího mazlíčka bylo od roku 1975 vyvezeno 1,3 milionu jedinců z volné přírody. Skutečný odběr však byl mnohonásobně vyšší, protože je nutné počítat se značnou úmrtností po odchyту a před finálním transportem (30 - 90%). Dále je nutné si uvědomit, že během celé historie obchodu (legálního) s tímto druhem jsou v zemích západní a střední Afriky značně rozšířené nelegální aktivity a nelegální obchod s papoušky také

odchycenými z přírody. Pokud bude na podzim (konference CITES v JAR) papoušek žako zařazen do přísnější kategorie, přinese to chovatelům tohoto druhu také v ČR určité povinnosti. Tou nejvýznamnější bude zcela jistě povinné nezaměnitelné označení všech exemplářů. Za nezaměnitelné označení je považován celistvý uzavřený kroužek přiměřené velikosti na noze ptáka, případně aplikovaný mikročip. Jiné značení exemplářů ptáků narozených a odchovaných v lidské péči legislativa EU v současné době nepřipouští. Orgány CITES v ČR proto doporučují chovatelům, aby nově narozeným jedincům žaků již teď nasazovali bežešvý uzavřený kroužek od licencovaného výrobce („kroužek CITES“). Vyhnou se tím případné povinnosti „dooznačit“ papouška mikročipem.

Ilegální obchod s žaky

JITKA KUFNEROVÁ

oddělení mezinárodní ochrany biodiverzity a CITES, ČIŽP

Ilegální obchod s žaky se děl a děje nepochybně po celou dobu, kdy je s žaky obchodováno. Kromě nelegálního lovu (vybírání mláďat i odchyt dospělých ptáků na „volavku) a pašování žaků se jedná o manipulace na úrovni

- vývozních kvót (jejich pochybné stanovení, překračování při exportu)
- permitů (nesoulady reportovaných dovozů a vývozů, falešné permity, jiné počty na permitech a v zásilkách)
- deklarovaných poddruhů (záměny poddruhů – *P.e.erithacus* x *P.e.timneh*)
- deklarování falešných odchovů a s tím související nedostatečné značení exemplářů (u tzv. odchovů jsou používány kroužky s osičkou nebo i nepraskající kroužky, které umožňují opětovné sundání a nasazení na jiný exemplář).

Z prosté evidence vývozních a dovozních permitů na www.cites.org vyplývá, že existuje nevysvětlený rozdíl mezi počty exemplářů žaků nahlášenými na vývozu a při dovozu. Rozdílly jsou ve smyslu

- „dováženo víc než vyváženo“ – což je závažný případ, jedná se o jasné překročení počtu vyvážených exemplářů což vede k fyzickému překračování kvót,
- „vyváženo víc než dováženo“ – což lze přičíst na vrub skutečnosti, že permit je původně vystaven na větší počet exemplářů, ale ve skutečnosti je vyváženo méně.

- v souhrnném seznamu na www.cites.org lze najít několik tisíc záznamů, které nejsou spárované „dovozy-vývozy“.

Pašování afrických nelegálních žaků (jde o tisíce exemplářů) bylo do ČR potvrzeno v letech 2004- 2016 přes balkánskou cestu, z Afriky letecky do Srbska, autem přes Maďarsko do ČR. Případně se jako letecká tranzitní země používá Libanon jako nečlenská země CITES. Ve spolupráci s EU se daří některé kontingenty odhalovat a tranzity zadržet. Problém v ČR je skutečnost, že byl žako v roce 2010 vyřazen z předchozí povinné registrace, takže jeho kontroly jsou prakticky nemožné. Na základě skutečností a zkušeností je přeřazení druhu do CITES I velmi žádoucí.

J. Suchomel

J. Plesník

J. Vokurková

J. Kufnerová

S. Ucová

Název: **O čem se mluví aneb aktuální chovatelské výzvy**

Sborník ze semináře pořádaného vědeckým orgánem
CITES ve dnech 22. a 23.6. 2016 v Bohuslavicích u Telče

Editor: Ing. Silvie Ucová

Kontakt: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
Oddělení mezinárodní spolupráce
Kaplanova 1931/1
148 00 Praha 11 – Chodov

Fotografie: fotky ze semináře – Jana Hrdá
ďábel medvědovitý – Jan Plesník

Vydala AOPK ČR v roce 2016 pouze v elektronické formě; volně ke stažení
na www.nature.cz.